LUTERA AKADĒMIJA

TH241 Pāvila vēstules/ Pauline Epistles

Akadēmiskie kredītpunkti

6 ECTS

Iepriekšējo kursu prasības

TH200 Bībeles pārskats
TH230 Bībeles grieķu valodas pamati
TH240 Jēzus un evaņģēliji

Apstiprināts

Metodiskās komisijas sēdē 2024. gada 26. augustā

Galvenais pasniedzējs

Mg.theol. Gints Graudiņš (gints.graudins@lelb.lv)

Saturs

Šis kurss ir veltīts apustuļa Pāvila teoloģijas aplūkošanai. Izraudzītie fragmenti no Vēstules romiešiem (1:16-2:6, 3:9-4:25, 6-7, 9-11), Pirmās vēstules korintiešiem (1-2, 8, 10-14) un Vēstules filipiešiem (2:1-11, 3:2-11) tiks aplūkoti oriģinālvalodā, pievēršot īpašu uzmanību vārdu nozīmei un funkcijai attiecīgajā vēsturiskajā un kultūras kontekstā. Ap. Pāvila mācība par taisnošanu un kristību, viņa galvenie antropoloģiskie uzskati, kā arī viņa Vecās Derības izmantošana savā argumentācijā tiks īpaši pētīta Vēstulē romiešiem. Ap. Pāvila mācība par Svēto Vakarēdienu, kā arī viņa pneimatoloģija un eklezioloģija tiks aplūkotas izvēlētajos fragmentos Pirmajā vēstulē korintiešiem, savukārt ap. Pāvila kristoloģija un dažas pirms-Pāvila tradīcijas tiks īpaši aplūkotas Vēstulē filipiešiem. Tiks analizēta un izvērtēta mūsdienu akadēmiskā diskusija par tā saukto Jauno skatījumu uz Pāvilu. Studenti tiks iepazīstināti ar Jaunās Derības grieķu tekstu kritisko aparātu un senākajiem manuskriptiem. Studenti arī iemācīsies no galvas apustulisko svētību un pestīšanas definīciju Rom 10:9 Jaunās Derības grieķu valodā.

Mērķi

- Turpināt attīstīt studenta prasmes Svēto Rakstu hermeneitikā.
- Attīstīt studenta ekseģētiskās prasmes Jaunās Derības grieķu valodā.

Sasniedzamie rezultāti

Zināšanas

Pēc veiksmīgas studiju kursa apgūšanas studenti zinās, kā:

1. demonstrēt zināšanas par ap. Pāvila vēstuļu atšķirīgo raksturu, perspektīvu un fokusu;
2. demonstrēt labu izpratni par Vecās Derības lietojumu ap. Pāvila vēstulēs;
3. parādīt zināšanas par Pāvila vēstuļu interpretācijas vēsturi, īpaši attiecībā uz vēstures un teoloģijas jautājumiem.

Prasmes

Pēc veiksmīgas studiju kursa apgūšanas studenti pratīs:

4. tulkot norādītās Jaunās Derības grieķu teksta daļas;
5. izmantot *Novum Testamentum* kritisko aparātu;
6. salīdzināt dažādu Bībeles komentāru skatījumus par atsevišķu perikopi ap. Pāvila vēstulēs;
7. apspriest žanra, konteksta, kā arī vēsturiskā un kultūras fona jautājumus ap. Pāvila vēstulēs;
8. skaidrot atsevišķas perikopes ap. Pāvila vēstulēs;
9. recitēt no galvas apustulisko svētību (2Kor 13:13) un pestīšanas definīciju (Rom 10:9) Jaunās Derības grieķu valodā.

Kompetences

Pēc veiksmīgas studiju kursa apgūšanas, studenti spēs:

10. reflektēt par pareizas ekseģēzes veikšanas izaicinājumiem un grūtībām;
11. atpazīt Vecās Derības nozīmi ap. Pāvila vēstulēs;
12. novērtē dažādos raksturus un uzsvarus ap. Pāvila vēstulēs.

Lekciju plāns

1	Kursa ievads. Vēstules autors. Vēstules sarakstīšanas konteksts. Rom 1:1-7 ekseģēze.	Laato, *Hermeneutics in Romans*, 29-35.
2	Dieva taisnība Vēstulē romiešiem. Rom 1:8-15, 1:16-17, 1:18-32 un 2:1-11 ekseģēze.	Laato, "God's Righteousness - Once again."
3	Cilvēce bez Dieva taisnības. Dieva taisnība Kristū. Rom 2:12-16, 2:17-29, 3:1-8 un 3:9-20 ekseģēze.	Middendorf, *Romans 1-8,* ad loc.
4	Dieva taisnība caur ticību. Rom 3:21-31 un 4:1-12 ekseģēze.	Middendorf, *Romans 1-8,* ad loc.
5	Godības cerība Ābrahāma sēklai. Miers, cerība, samierināšana un attaisnošana Jēzū Kristū. Rom 4:13-25 un 5:1-11 ekseģēze.	Middendorf, *Romans 1-8,* ad loc.
6	Nāve caur Ādamu, dzīvība caur Kristu. Galvenie jēdzieni Ap. Pāvila atropoloģijā. Brīvība no grēka. Rom 5:12-21 un 6:1-11 ekseģēze.	Laato, "Crucified with Christ"
7	Brīvība no bauslības. Rom 6:12-23 un 7:1-13 ekseģēze.	Laato, *Paul and Judaism,* 109-145. Laato, "Simul Iustus et Peccator."
8	"Es" un bauslība. Tēva adoptētie bērni. Rom 7:14-25, 8:1-4, 8:5-13 un 8:14-17 ekseģēze.	Middendorf, *Romans 1-8,* ad loc.
9	Tagadējās ciešanas un nākotnes godība Kristū. Rom 8:18-30 ekseģēze. Israēls atmeta Dieva taisnību. (Rom 9-11)	Laato, *Hermeneutics in Romans*, 35-86.
10	Jaunā perspektīva uz ap. Pāvilu. Dieva atklāsme Kristū. 1Kor 1-2 ekseģēze.	Bailey, *Paul Through Mediterranean Eyes*, 67-119
11	Dieva vienība Kristū. 1Kor 8 ekseģēze.	Bailey, *Paul Through Mediterranean Eyes*, 229-241
12	Studentu ekseģēzes prezentācijas. Kristība un Svētais Vakarēdiens dievkalpojuma kontekstā. 1Kor 10-11 ekseģēze.	Bailey, *Paul Through Mediterranean Eyes*, 349-385
13	Kristus caur Svēto Garu kā dievkalpojuma centrs. 1Kor 12-14 ekseģēze.	Laato, *The New Quest for Paul*, Chs 7-8, Appendix.
14	Kristoloģiskā himna. Fil 2 ekseģēze.	Eastman, *Paul and the Person*, Ch. 5
15	Ap. Pāvils pirms un pēc konvertēšanās. Fil 3 ekseģēze.	
	Katra studiju kursa tēma atbilst 4-5 akadēmiskajām stundām, ***KOPĀ ne mazāk kā 63 akadēmiskās stundas.***	

Patstāvīgā darba uzdevumi (orientējoši 94 akadēmiskās stundas)

PILNA LAIKA KLĀTIENES STUDIJAS

TESTI (40% no vērtējuma)

- ***Apraksts:*** Katras lekciju sesijas (vakara) sākumā studentiem pārbaudes darbā patstāvīgi īsi un skaidri jāapraksta kādas no iepriekšējās lekciju sesijas tematikas vienībām (galvenajām lietām), kuras pasniedzējs iepriekš īpaši atzīmēs. Šie salīdzinoši nelielie pārbaudes darbi sagatavos studentu eksāmenam, kas būs līdzīgā, bet apjomīgākā formā.
- ***Sasniedzamie rezultāti:*** 4. - 9.
- ***Patstāvīgais darbs:*** literatūras un lekciju materiāla lasīšana 38 akadēmisko stundu apmērā.

PATSTĀVĪGAIS DARBS (30% no vērtējuma)

- ***Apraksts:*** studentiem vismaz 2000 vārdu garumā jāuzraksta ekseģēze par vienu no sekojošajām perikopēm: • Rom. 14:1-12; • 1Kor. 3:10-17; • Gal. 4:21-31; • 1Tes. 2:13-16; • 1Tim. 1:3-11. Papildus komentāriem, kas studentiem pieejami personīgajā īpašumā, katrai perikopei tiks nodrošināti vērtīgu komentāru izvilkumi. Ekseģēzei ir jāatbilst Luteriskās Akadēmijas ekseģēzes vadlīnijām. Galvenie secinājumi būs jāprezentē auditorijā pasniedzēja norādītajā lekciju vakarā.
- ***Sasniedzamie rezultāti:*** 1.,2.,7.,8.,11.
- ***Patstāvīgais darbs:*** komentāru lasīšana, ekseģēzes rakstīšana un prezentācija 28 akadēmisko stundu apmērā.

EKSĀMENS (30% no vērtējuma)

- ***Apraksts:*** eksāmens apjomīga testa formā, kurā apkopoti lekciju galvenie temati (tie paši, kurus studenti būs īsi aprakstījuši patstāvīgajos darbos).
- ***Sasniedzamie rezultāti:*** 1.-7.,9-12.
- ***Patstāvīgais darbs:*** gatavošanās eksāmenam, t.s. obligātās literatūras un lekciju materiālu lasīšana, indikatīvi 28 akadēmisko stundu apmērā.

Literatūra

Obligātā literatūra

Novum Testamentum Graece. 28th Ed. Deutsche Bibelgesellschaft: Stuttgart, 2015.

Bailey, K. E. *Paul Through Mediterranean Eyes: Cultural Studies in 1 Corinthians*. Downers Grove: InterVarsity Press, 2011.

Baikovs, Guntars. *Bībele kā Kristus liecība: uzticama - pārbaudāma - saprotama.* Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2016.

Eastman, S. G. *Paul and the Person: Reframing Paul's Anthropology*. Grand Rapids: Eerdmans, 2017.

Knopken, Andreas. *Vēstules romiešiem skaidrojums, ko kristrinietis Andreass Knopkens ir priekšlasījis livoniešiem Rīgā, kur viņš ir draudzes gans ; 24 tēzes disputam 1522. gadā sv. Pētera baznīcā.* Kaspars Bankovskis (tulk.). Rīga: Profesora Roberta Feldmaņa fonds, 2017.

Laato, T. *Paul and Judaism. An Anthropological Approach*. T. McElwain (trans.). South Florida

Studies in the History of Judaism 115. Atlanta: Scholars Press, 1995. (Available also in German).

Laato, T. "Crucified with Christ and the new life of Christians. Romans 6:1-14 (and 15-23) revisited." In J. Hellberg, R. Imberg, T. Johansson (eds). *Fri och bunden. En bok om teologisk antropologi*. Församlingsfakultetens skriftserie nr 13. Göteborg: Församlingsförlaget, 2013, 95-127. Available also online: SEE-J 4 (2013), 68-88 (http://see-j.net/index.php/SEE-J/article/view/134).

Laato, T. "God's Righteousness - Once again." In L. Aejmelaeus and A. Mustakallio (eds). *The Nordic Paul: Finnish Approaches to Pauline Theology*. Library of New Testament Studies 374. ESCO 374. London – New York: T&T Clark, 2008, 40–73.

Laato, T. "Simul Iustus et Peccator through the Lenses of Paul." *JETS* 61:4 (2018), 735-766.

Laato, T. *Hermeneutics in Romans: Paul's Approach to Reading the Bible*. Irvine: 1517 Publishing, 2021.

Laato, T. *The New Quest for Paul and His Reading of the Old Testament: The Contrast Between the "Letter" and the "Spirit" in 2 Corinthians 3:1-18*. Irvine: 1517 Publishing, 2023.

Luteriskais garīgums: Dieva bērna dzīve. Egons Mudulis (tulk.), Haralds Biete (red.). Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2014.

Luters, Mārtiņš. *"Priekšvārds Sv. Pāvila Vēstulei romiešiem."* Gundega Dumpe (tulk.). Latvijas Luterānis (2000.9.16).

Melanhtons, Filips. *Loci communes: teoloģijas pamatjautājumi.* Kaspars Bankovskis (tulk.). Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2021.

Middendorf, M. P. *Romans 1-8*. Saint Louis: Concordia Publishing, 2013.

Papildliteratūra

Ancient Christian Commentary on Scripture: New Testament VI Romans. Gerald Bray (ed.), Thomas C. Oden (gen.ed.). Downers Grove: IVP Academic: 2014.

Dunn, J. D. G. "Rom. 7:14–25 in the Theology of Paul." *Theologische Zeitschrift* 31 (1975), 257–273.

Francmans, Martins. *Dieva vārds aug: ievads Jaunajā Derībā.* Andris Smilgdrīvs (tulk.), Rolands Eimanis (red.). Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2001.

Giertz, Bo. *Romans: A Devotional Commentary.* Bror Erickson (trans.). Irvine: NRP Books: 2018.

Laato, T. "Salvation by God's Grace, Judgment According to Our Works: Taking a Look at Matthew and Paul." *CTQ* 82 (2018), 163-178.

Luther, Martin. *Luther's Works, American Edition. Vol. 25, Lectures on Romans Glosses and Scholia.* Edited by Hilton C. Oswald. Saint Louis: Concordia Publishing House, 1972.

Middendorf, Michael P. *Concordia Commentary Romans 9-16: A Theological Exposition of Sacred Scripture.* St. Louis: Concordia Publishing House, 2016.

Middendorf, Michael P. *The "I" in the Storm: A Study of Romans 7*. Saint Louis: Concordia Publishing, 1997.

Sāgrustens, Hanss Juhans. *Lielā puzle: pa senāko manuskriptu pēdām.* Agrita Otomere (tulk.). Rīga: Latvijas Bībeles biedrība, 2019.

Seifrid, M. "Paul's Use of Righteousness Language Against Its Hellenistic Background." In D. A. Carson, P. T. O'Brien, and M. A. Seifrid (eds). *Justification and Variegated*

Nomism: The Paradoxes of Paul. Vol 2. *WUNT* 2/181 (2004), 39–74.

Seifrid, M. "Righteousness Language in the Hebrew Scriptures and Early Judaism." In D. A. Carson, P. T. O'Brien, and M. A. Seifrid (eds). *Justification and Variegated Nomism: The Complexities of Second Temple Judaism*. Vol 1. *WUNT* 2/181 (2001), 415–42.

Vienprātības grāmata: Luterāņu ticības apliecības. Aleksandrs Bite (red.). Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2012.

Westerholm, S. *Perspectives Old and New on Paul: The "Lutheran" Paul and His Critics*. Grand Rapids: Eerdmans, 2004, 261-296.

Academic Credit Points

6 ECTS

Prerequisites

TH200 Overview of the Bible
TH230 Elementary Biblical Greek
TH240 Jesus and the Gospels

Approval

Methodological Commission August 26, 2024

Main Lecturer

Rev. Dr. Timo Laato (timo.laato@ffg.se)

Content

This course is a study of Pauline Theology. Selected passages of Romans (chapters 1:16-2:6, 3:9-4:25, 6-7, 9-11), First Corinthians (chapters 1-2, 8, 10-14) and Philippians (2:1-11, 3:2-11) will be studied in the original language, with emphasis on their meaning and function in their respective contexts and their wider historical/cultural settings. Paul's teaching on justification and baptism, his main anthropological concepts, and views as well as his use of the Old Testament in his argumentation will be studied particularly through Romans. Paul's teaching on Lord's Supper as well as his Pneumatology and Ecclesiology will be examined in selected portions of 1 Corinthians whereas Paul's Christology and some pre-Pauline traditions will be the focus especially in Philippians. The modern academic dispute about the so-called New Perspective on Paul will be analyzed and evaluated. The students will be introduced to the critical apparatus of the Greek texts and the earliest extant manuscripts. The students will also learn the apostolic benediction and the definition of salvation in Rom 10:9 (bonus: Christ hymn in Phil 2:6-11) in Greek by heart.

Aims

- To further develop the student's aptitude in Biblical hermeneutics.
- To develop the student's exegetical aptitude in Biblical Greek

Learning Outcomes

Knowledge and Understanding

After successfully finishing the study course students will be able to:

1. demonstrate knowledge of the distinctive character, perspective, and focus of the different Pauline letters.
2. demonstrate a good understanding of the use of the Old Testament in Pauline texts.
3. show knowledge of the history of interpretation of Pauline letters, especially with regard to questions of history and theology.

Skills and Abilities

After successfully finishing the study course students will be able to:

4. translate selected portions of the New Testament Greek text.
5. consult the critical apparatus of the *Novum Testamentum*.
6. compare perspectives of biblical commentaries on a pericope of Scripture.
7. discuss questions of genre, contexts, and historical and cultural background in Pauline letters.
8. interpret a selected Pauline pericope.
9. recite from memory the apostolic benediction (2 Cor 13:13) and the definition of salvation (Rom 10:9); bonus: Christ hymn (Phil 2:6-11) in New Testament Greek.

Attitude and Approach (Competencies)

After successfully finishing the study course students will be able to:

10. reflect upon the challenges and difficulties in doing proper exegesis.
11. evaluate the importance of the Old Testament in Pauline letters.
12. appreciate the different characters and emphases of the different Pauline letters.

Lesson Plan

No	*Topic*	*Preparation for Seminar*
1	Introduction to the Study Course (Syllabus), Paul's letter to Romans: the historical setting and disposition.	*Lesson Recordings*. QUIZ. Laato, *Hermeneutics in Romans*, 29-35.
2	God's righteousness in Romans	*Lesson Recordings*. QUIZ. Laato, "God's Righteousness - Once again."
3	Humanity without God's righteousness (Rom 1-3)	*Lesson Recordings*. QUIZ. Middendorf, *Romans 1-8,* ad loc.
4	God's righteousness in Christ (Rom. 3)	*Lesson Recordings*. QUIZ. Middendorf, *Romans 1-8,* ad loc.
5	Seminar on using Commentaries	*Lesson Recordings*. QUIZ.
6	The Midrashic explanation in Rom. 4:1-8	*Lesson Recordings*. QUIZ. Middendorf, *Romans 1-8,* ad loc.
7	God's righteousness through faith (Rom 4)	*Lesson Recordings*. QUIZ.

		Middendorf, *Romans 1-8,* ad loc.
8	Paul's anthropology (the key concepts)	*Lesson Recordings*. QUIZ.
9	Freedom from sin (Rom. 6)	*Lesson Recordings*. QUIZ. Laato, "Crucified with Christ"
10	Freedom from the law (Rom. 7)	*Lesson Recordings*. QUIZ. Laato, *Paul and Judaism,* 109-145. Laato, "Simul Iustus et Peccator."
11	God's righteousness abandoned by Israel I (Rom. 9-11)	*Lesson Recordings*. QUIZ. Laato, *Hermeneutics in Romans*, 35-86.
12	God's righteousness abandoned by Israel II (Rom. 9-11)	*Lesson Recordings*. QUIZ.
13	The New Perspective(s) on Paul	*Lesson Recordings*. QUIZ. Laato, *The New Quest for Paul*, Chs 7-8, Appendix.
14	God's revelation in Christ (1 Cor, especially chapters 1-2) God's unity in Christ (1 Cor, especially chapter 8)	*Lesson Recordings*. QUIZ. Bailey, *Paul Through Mediterranean Eyes*, 67-119, 229-241.
15	Baptism and Eucharist in the context of the divine service (1 Cor 10-11) Christ as the center of the divine service in Spirit (1 Cor 12-14) The Christological hymn (Phil 2) Paul before and after his conversion (Phil 3)	*Lesson Recordings*. QUIZ. Bailey, *Paul Through Mediterranean Eyes*, 349-385. Eastman, *Paul and the Person*, Ch. 5.

Each Topic corresponds to 2 Academic hours of 45 minutes each, for a **TOTAL of 30 Academic hours.**

Independent studies (indicatively 132 **Academic hours)**

P A R T - T I M E S T U D I E S O N L I N E

SEMINAR *(20% of grade)*

- ***Description:*** Regular Attendance and active Participation in SEMINARS that matches seminar timespan, including not being habitually late or leaving early counts towards the final grade of the course.
- ***Learning Outcomes:*** 4.- 9.
- ***Independent Study Plan:*** Preparing for SEMINARS, including reviewing mandatory readings and lesson recordings (Indicatively: 26 Academic hours of 45 min each)

QUIZ *(10% of grade)*

- ***Deadlines:*** To be submitted on Canvas
- ***Description:*** QUIZZES on Canvas on material covered in lesson recordings and mandatory readings. The QUIZZES are Open Book and may be retaken an unlimited number of times with only the highest result counting towards the final grade. All QUIZZES must be passed to successfully complete the study course. See *Learning Outcomes* 'Assessment' column for more details.
- ***Learning Outcomes:*** 1.- 3.
- ***Independent Study Plan:*** Preparing for QUIZZES including reviewing mandatory readings and lesson recordings (Indicatively: 14 Academic hours of 45 min each)

EXEGESIS *(30% of grade)*

- ***Deadline:*** To be submitted on Canvas
- ***Description:*** Students must write an EXEGESIS of 2000 words on one of the following pericopes:
    i. Rom. 14:1-12
    ii. 1 Cor. 3:10-17
    iii. Gal. 4:21-31
    iv. 1 Tess. 2:13-16
    v. 1 Tim. 1:3-11

  In addition to commentaries available to students on Logos or in their individual possession, pdf extracts from a list of valuable commentaries will be provided on each pericope. The EXEGESIS must adhere to the *Luther Academy EXEGESIS Guide*. See *Learning Outcomes* 'Assessment' column for more details.
- ***Learning Outcomes:*** 3. - 8.
- ***Independent Study Plan:*** Conducting research and writing the EXEGESIS, including consulting commentaries and reviewing mandatory reading and lesson recordings (Indicatively: 40 Academic hours of 45 min each)

ORAL EXAM *(40% of grade)*

- ***Date:*** During the Seminar
- ***Description:*** A final ORAL EXAM on material covered in lesson recordings, assigned readings, and Seminars. See *Learning Outcomes* 'Assessment' column for more details.
- ***Learning Outcomes:*** 1.-7.,9-12.
- ***Independent Study Plan:*** Preparing for the ORAL EXAM including reviewing mandatory readings and lesson recordings (Indicatively: 52 Academic hours of 45 min each)

You must gain a satisfactory grade in each Assessment to successfully pass the study course.

Readings

Mandatory Readings

Novum Testamentum Graece. 28th Ed. Deutsche Bibelgesellschaft: Stuttgart, 2015.

Bailey, K. E. *Paul Through Mediterranean Eyes: Cultural Studies in 1 Corinthians*. Downers Grove: InterVarsity Press, 2011.

Eastman, S. G. *Paul and the Person: Reframing Paul's Anthropology*. Grand Rapids: Eerdmans, 2017.

Laato, T. *Paul and Judaism. An Anthropological Approach*. T. McElwain (trans.). South Florida Studies in the History of Judaism 115. Atlanta: Scholars Press, 1995. (Available also in German).

Laato, T. "Crucified with Christ and the new life of Christians. Romans 6:1-14 (and 15-23) revisited." In J. Hellberg, R. Imberg, T. Johansson (eds). *Fri och bunden. En bok om teologisk antropologi*. Församlingsfakultetens skriftserie nr 13. Göteborg:

Församlingsförlaget, 2013, 95-127. Available also online: SEE-J 4 (2013), 68-88 (http://see-j.net/index.php/SEE-J/article/view/134).

Laato, T. "God's Righteousness - Once again." In L. Aejmelaeus and A. Mustakallio (eds). *The Nordic Paul: Finnish Approaches to Pauline Theology*. Library of New Testament Studies 374. ESCO 374. London – New York: T&T Clark, 2008, 40–73.

Laato, T. "Simul Iustus et Peccator through the Lenses of Paul." *JETS* 61:4 (2018), 735-766.

Laato, T. *Hermeneutics in Romans: Paul's Approach to Reading the Bible*. Irvine: 1517 Publishing, 2021.

Laato, T. *The New Quest for Paul and His Reading of the Old Testament: The Contrast Between the "Letter" and the "Spirit" in 2 Corinthians 3:1-18*. Irvine: 1517 Publishing, 2023.

Middendorf, M. P. *Romans 1-8*. Saint Louis: Concordia Publishing, 2013.

Additional Readings

Dunn, J. D. G. "Rom. 7:14–25 in the Theology of Paul." *Theologische Zeitschrift* 31 (1975), 257–273.

Laato, T. "Salvation by God's Grace, Judgment According to Our Works: Taking a Look at Matthew and Paul." *CTQ* 82 (2018), 163-178.

Middendorf, M. P. *The "I" in the Storm: A Study of Romans 7*. Saint Louis: Concordia Publishing, 1997.

Seifrid, M. "Paul's Use of Righteousness Language Against Its Hellenistic Background." In D. A. Carson, P. T. O'Brien, and M. A. Seifrid (eds). *Justification and Variegated Nomism: The Paradoxes of Paul*. Vol 2. *WUNT* 2/181 (2004), 39–74.

Seifrid, M. "Righteousness Language in the Hebrew Scriptures and Early Judaism." In D. A. Carson, P. T. O'Brien, and M. A. Seifrid (eds). *Justification and Variegated Nomism: The Complexities of Second Temple Judaism*. Vol 1. *WUNT* 2/181 (2001), 415–42.

Westerholm, S. *Perspectives Old and New on Paul: The "Lutheran" Paul and His Critics*. Grand Rapids: Eerdmans, 2004, 261-296.